

Onderzoek

Wat wil de katholieek? Dat blijft helaas erg onzeker

Martijn de Jong

hoogleraar Marketing Research
Erasmus Universiteit

Voor het eerst in de geschiedenis heeft de rooms-katholieke kerk de deuren wagenwijd geopend voor een dialoog met het 'volk van God' over de toekomst van de kerk. Dat gebeurde op initiatief van paus Franciscus en heeft twee jaar in beslag genomen. In oktober worden de resultaten van deze grootste volksraadpleging ooit besproken in Rome. Helaas is de manier waarop deze inzichten worden verzameld, geanalyseerd en gerapporteerd niet afdoende, zo is mijn ervaring als medewerker van de raadpleging in het bisdom Den Bosch.

Cruciaal voor een succesvolle raadpleging, is een goede representatie van het 'volk van God'. Wereldwijd is niet aan deze voorwaarde voldaan. Tijdens de luisterfase zijn bepaalde groepen te weinig aan het woord gekomen. In Nederland zijn jongeren sporadisch gehoord, conservatieven weigerden regelmatig om mee te doen, en katholieken die niet regelmatig de kerk bezoeken waren sterk ondervertegenwoordigd.

Input uit praatgroepen

Deze disbalans kan zijn voortgekomen uit de aanbeveling van het Vaticaan om het 'spirituele gesprek' als favoriete luistermethode te kiezen, waarbij mensen in groepen samen komen om over geloofszaken te spreken. De input kwam zo grotendeels uit praatgroepen in parochies.

De disbalans is deels te verhelpen door spirituele gesprekken voor spe-

cifieke doelgroepen op te zetten, of door een conferentie-achtige bijeenkomst te organiseren en een mix van mensen uit te nodigen om hun mening te geven. Maar zelfs dan is het belangrijk geen waardevolle inzichten buiten te sluiten als het deelnemersquotum is bereikt.

Er zijn meer risico's. Dominante deelnemers kunnen tijdens groepsbijeenkomsten lang doorgaan over een onderwerp, waardoor introverte mensen niet gehoord worden en het onderwerp misschien belangrijker lijkt dan het was. Verder blijken spirituele gesprekken vaak anders te verlopen als er een bisschop of priester aanwezig is. Sommigen voelen zich dan minder vrij om hun eerlijke mening te geven. Tot slot is er in grote bijeenkomsten niet altijd genoeg tijd voor deelnemers om hun standpunten te uiten, of voor doordachte discussies over een onderwerp.

Ik stel voor om de procedures

Nederlandse jongeren zijn sporadisch gehoord

voor de gespreksbijeenkomsten te verfijnen en alternatieve methoden te gebruiken, zoals persoonlijke interviews, enquêtes en digitale initiatieven. Het interviewen van deelnemers ná een gespreksbijeenkomst geeft introverte deelnemers meer ruimte. Het biedt ook meer anonimiteit voor gevoelige onderwerpen en werpt licht op hoe achtergrondkenmerken van deelnemers meningen beïnvloeden. Grootchalige bisdom-enquêtes kunnen het bereik van de raadpleging uitbreiden.

Het Vaticaan heeft een eerste po-

ging gedaan om gebruik te maken de sociale media (de 'digitale synode'), maar het is belangrijk beter te begrijpen wie wat zegt online, en hoe verschillende soorten gegevens (tekst, video's) precies moeten worden geanalyseerd.

Tijdens de raadpleging kregen katholieken meer dan vijftig complexe open vragen voorgelegd. Leg hen in het vervolg liever een beperkt aantal, eenvoudig geformuleerde vragen voor, zodat niet alleen degenen die theologie hebben gestudeerd zinvol kunnen bijdragen.

Subjectief

Wat de analyse van gegevens betreft: het samenvatten van een breed scala aan open feedback is een immense uitdaging. Hoewel 'experts' kunnen proberen alle antwoorden te lezen en integreren, bevordert dit niet de objectiviteit. Bovendien is het wereldwijd bijna onmogelijk het overzicht te bewaren. Daar kunnen wetenschappelijke methoden zoals contentcodering of algoritmen voor natuurlijke taalverwerking van pas komen.

De presentatie van de bevindingen roept ook vragen op. Elk gepubliceerd bisdomrapport zag er anders uit en ook de kwaliteit varieerde. Vaak miste informatie over de achtergrond van de deelnemers, over de vragen die werden gesteld en de manier waarop de data werden geanalyseerd. Gedetailleerdere rapporten zouden de diversiteit aan stemmen getrouwer weergeven, bijvoorbeeld door resultaten voor verschillende groepen apart te presenteren.

Deze suggesties zijn niet bedoeld om de inspanningen van de kerk een meer 'synodale' weg te bewandelen te bekritisieren. Raadplegingen zijn juist een grote stap vooruit. Maar door de methoden te verfijnen kan elke stem in de kerk beter worden gehoord en begrepen.

Jongeren verwelkomen paus Franciscus tijdens de Wereldjongerendagen in Lissabon, Portugal. FOTO REUTERS

column Nelleke
Noordervliet

Lees meer literatuur. Het land zal ervan opknappen

Daar was het weer. Op nostalgische toon bepleitten Theo Maassen en Bibi Dumon Tak in een verrukkelijke aflevering van *Zomergasten* het belang van lezen voor kinderen. En voor grote mensen, want het belang houdt natuurlijk niet op als je achttien bent.

Niemand zal hen tegen (durven) spreken. Het is bijna een open deur. Ook de meeklinkende weemoed is langzaam aan normaal. Kinderen lezen steeds minder en slechter en worden daarvoor volwassenen die slecht en weinig lezen, die de wereld dus beperkt kennen en opgesloten blijven in eigen kleine kring. Lezen is best moeilijk, zeker als de tekst langer is dan veertig tekens. Filmpjes kijken is een stuk makkelijker. Aan de verleiding van het grote aanbod kijkvoer kan bijna niemand weerstand bieden.

Als schrijver blaas ik mijn partijtje mee in de treurmars van boekenliefhebbers voor de teloorvang van de literatuur. Er worden

Jammer dat het leestalent van zovelen blijft steken in een glad verhaal

wel boeken verkocht, maar de literaire fictie heeft het moeilijk. Mijn generatie begon in de jaren zestig enthousiast boeken te kopen en te lezen. Ik vermoed dat veel *Trouw*-lezers een goed gevulde boekenkast hebben en het bezit nu geleidelijk aan wegdoen of aan al die schattige openbare boekenkastjes doneren. Er wordt een stuk minder door 'ons' gekocht, al lezen we nog relatief veel.

De jonge BookTok-generatie heeft opeens 'lezen' als sociaal medium ontdekt. Ze lezen vluchtige Engelse romans, die we ooit als Bouquetreeks aanmerkten. Er worden wel modieuze thema's in opgeworpen, zoals gender, racisme, en identiteit, maar veel diepgang krijgt het niet. En het moet natuurlijk wel 'veilig' blijven.

Ik heb daar geen enkel bezwaar tegen, maar het is wel jammer dat het leestalent van zovelen blijft steken in de collectieve verrukking om een glad verhaal. Het zet niet aan het denken. Het verkent geen grenzen. Het bevestigt alleen. Het gevoel tot een groep te behoren is kennelijk een wezenlijk onderdeel van het le-

zen. Er wordt een leefstijl aan gekoppeld. Zoals je ooit Beatles-fan of Stones-fan was, of Mulisch-lezer dan wel Hermanskenner. Met dat enthousiasme moet toch meer gedaan kunnen worden. Een iets hoger plan, een iets breder blikveld. Daar valt iets te verwachten van het onderwijs.

Over de professionele benadering van boeken in onderwijs en literatuurbeschuwing schreef Yra van Dijk een buitengewoon interessant stuk in *NRC Handelsblad*. Ze laat zien dat literatuur enerzijds behoorlijk maatschappelijk relevant is, omdat boeken worden verboden, schrijvers aangevallen, en thema's als dekolonisatie en racisme als koevoet dienen om romans en andere teksten te analyseren en te (ver)oordelen. Literatuur is politiek. De literatuurbeschuwing die vooral uit was en is op een esthetisch oordeel en een structurele analyse, heeft afgedaan als objectieve maatstaf, omdat elke analyse een al dan niet expliciet politiek uitgangspunt heeft.

Anderzijds wordt juist de relevantie van literatuur onvoldoende op waarde geschat, onvoldoende in vrijheid beleefd, onvoldoende spannend gevonden, zodat de collegiazalen bij Neerlandistiek leeglopen, leraren Nederlands nauwelijks zelf meer lezen, leerlingen zuchten onder saaaaaie vragenlijsten bij saaaaaie teksten, terwijl die teksten, anders behandeld, hen wel zouden kunnen interesseren.

Literatuur is een belangrijk middel om de complexe werkelijkheid, de vele perspectieven die er zijn, te leren onderzoeken. De resultaten zijn misschien moeilijk meetbaar, maar als nieuwsgierigheid en openheid worden aangekweekt hoeft daar niets aan gemeten te worden. Het lezen van literatuur is middel en doel tegelijk. Aleid Truijens blijft in *de Volkskrant* onverminderd optimistisch. Maar ik vrees dat het te laat is. De edele kunst van het lezen zal worden beoefend door een slinkend aantal liefhebbers, die uiteindelijk worden opgesloten in een reservaat, waar ze elkaar wenend voorlezen uit een gerafeld exemplaar van *De ontdekking van de hemel*.

Toch is optimisme een plicht. We hebben in Nederland de beste kinderboekenschrijvers van de wereld. Van Annie M.G. Schmidt tot Bibi Dumon Tak. We hebben geweldige dichters. Lees ze. Lees ze voor. Elke dag. Literatuur is politiek. Elke lijsttrekker moet bij elk optreden een gedicht uitkiezen en voorlezen. Het land zal ervan opknappen.